

Jelentések a hunyadi szórványlétből

Kövek, sorsok, bányák, emberek (MÚRE–HKE, 2018)

Bevallom, ahogy esztendőről esztendőre újabb és újabb gyűjteményben látnak napvilágot az immár rendszeressé vált MÚRE-táborok riportjai, némi irigységgel elegy örömmel veszem kézbe őket. Az örömöm az feltétlen, hiszen e sokadik kötetnek köszönhetően lassan összeáll Erdély, a Részek, Bán-ság szórványvidékeinek térképe, a négy világtáj felé szerte-rajzott kollégák és újdondásnövendékek fáradhatatlan méhekként gyűjtögetik, hordják egybe portyáik zsákmányát. Ami enyhe – gyorsan elillanó – invidiámat illeti, az nem vala-

miféle szakmai féltékenységből fakad, csupán azt sajnálom, hogy vénülő fejjel (inkább vénülő lábaimmal) nem „száguldhatok” velük...

Ezt a legfrissebb, a MÚRE és a Holnap Kulturális Egyesület közös munkája révén teremtett kötetet, mely a *Kövek, sorsok, bányák, emberek* címet viseli,

82

nem kis érdeklődéssel vettem kézbe, hiszen annak idején volt szerencsém jó néhány benne szereplő terepet bejárhatni. Érdekelt, mi minden változott a hunyadi, dévai, Zsil-völgyi régióban az elmúlt két évtized alatt, s azok a helyek, amelyek olvasóként is nóvumot kínáltak számomra, fokozták kíváncsiságomat. A könyv bábái, a kiadásért felelős Rácz Éva, aki ez alkalommal sem rejtette véka alá érzelmeit a kötetet summázó bevezetőjében, a szerkesztő Szűcs László jól koncipiált munkát végzett. Időben és térben állt össze a tematikai és műfaji változatosságot kínáló gyűjtemény, a terjedelmes nagyriporttól a monografikus igényű történeti vizs-zatekintésig, az interjútól a portréig, a társadalmi környezetleírástól az útirajzig. Mi több: szerzőink akár a „műfaji tisztátalanság” vétkébe esve, elegyítették a műnemeiket, mondanivalójuk hatékonyabb megformálása érdekében. Ez is lehet az oka annak, hogy a kötet alcíme szerint nem riportokat kínál, hanem Hunyad megyei riportutak termését.

A történelmi adalékokban bővelkedő kötetnyitó írás, az *Asszonyok a Magna Curiában* Szekeres Attila műve. Heraldikusként is jeleskedő sepsiszentgyörgyi kollégánk, a *Nemzetközi Címertani Akadémia* levelező tagja, alapos munkát végzett. Miközben utánajárt Déva emblemikus műemléke építéstörténetének, három ide kötődő Nagyszony portréját szötte mellé. Sarány István a vajdahunyadi ferences teológia történetét dolgozta fel, párhuzamosan az oktatásnak otthont adó kolostort, híveinek lelki menedékkül szolgáló templomot kiszorító, megállíthatatlanul terpeszkedő „ipari szörnyeteg”, a Vasmű történetével. *A ferencesek esete...* néhány túlélő szerzetes tanár megszólaltatása révén, a rend üldöztetésének, felszámolásának tragikus történetével is foglalkozik. Ambrus Melinda egy „hálás”, Déván „elkerülhetetlen” riporttémát választott: *Hosszú hajak szeretethálójában* címmel a Bőjte Csaba kezdeményezte és kiépítette *Szent Ferenc Alapítvány* gyermekmentő hálózatának missziójába, belső életébe kínál betekintést. Farkas-Ráduly Melánia a dévai református gyülekezetbe látogatott (*Elsődleges a lelki megújulás*), Maksay Magdolna pedig a Déva várában mártíriumot szenvedett Dávid Ferenc maroknyi hitbéli örökösének, az unitáriusok lelkipásztorának a megszólaltatója.

Sarány Orsolya egy másik „hálás” témakörnek járt utána: a Dévára és néhány közeli községbe a 19. század végén betele-

pített bukovinai székelyek kulturális életéről, hagyományörző törekvéseiről ad hírt. Azzal a szomorú következtetéssel zárta riportját, hogy jószerivel már csak az idősebbek a gazdag örökség őrizői. Győrffy Gábor a szórványkörülmények miatt különlegesnek számító, máig sikeres vállalkozás, a *Corvin Könyv- és Lapkiadó* talpon maradásának titkát feszegeti. A tankönyvek, gyermek- és ifjúsági kiadványok, népszerű magyar és világirodalmi művek, rejtvénylapok, szakácskönyvek kínálata a változó piaci igények figyelembevételével bővül. Forró László *Élő hagyománnyá tett reneszánsz* cím alatt Gáspár-Barra Réka újságíró, a dévai *Dél-Erdélyért Kulturális Társaság* egyik alapítóját kérdezte a város, a megye műemlék épületeinek, kastélyainak, udvarházainak életre keltését célzó tevékenységükről. A családias jellegű társaság egyik legfontosabb és legsikeresebb kezdeményezése a reneszánsz zene- és tánccsoport működtetése. A reneszánsz táncház erősen vonzza a gyermekeket, az ifjúságot, főleg a *Téglás Gábor Líceum* diákjait. (Itt teszem szóvá: hiányérzetem amiatt támadt a gyűjteménnyel kapcsolatban, hogy a táborozók idejéből a Téglás Gáborra, Dél-Erdély legfontosabb szórványiskolaközpontjára nem futotta egy külön riport erejéig, mint ahogy Csernakeresztúr, a bukovinai székek legnépesebb, életerős települése is „megért volna egy misét” az utalásokon túl!)

Külön színfolt a Sarány István jegyezte *Terefere a művészetről a Mátyás stúdióban*, mely műterem-

83

látogatással egybekötött, borozgatással oldott, kötetlen eszmecsere néhány helybeli alkotóval a dévai művészek lehetőségeiről, gondjairól, elképzeléseiről. A baráti művészkavéházként is szolgáló stúdióban folytatott beszélgetés fő témája a névadó Mátyás József festőművészről, a *Zsil-völgyi művésztelep* hajdani animátoráról, mindannyiuk mesteréről való megemlékezés volt. Szucher Ervin, a szórványkérdés értő és érző „szakriportere” Hátszegre látogatott, arra a vidékre, amely már a szórvány szórványának is alig mondható, „ahol évtizedek óta nem keresztelnek a magyar papok”. Nagyriportja nem költőinek szánt kérdéssel zárul: „Ki lesz az, akinek torkából tíz vagy húsz esztendő múlva ékes – vagy dél-erdélyies – magyarsággal felcsendül a zsol-tár, a Miatyánk?” Tomcsányi Mária egy hatvan esztendeje a Székelyföldről Pusztakalánra sodródott, vasöntő mesterséget űző házaspárt megszólaltatva idézi fel a szocialista acélipar hajdani fellegvárának történetét. A kohóműnek mára – szó szerint – hűlt helye sincs, az ócskavas-bányászok a földdel tették egyenlővé. Az iparvárosban gyökeret vert székely házaspárnak a gyermekei a négy elemet még elvégezheték magyarul, unokáik még értenek magyarul, a dédunokák már nem.

A *Kövek, sorsok, bányák, emberek* szinte kötetnyi terjedelmű riportja *A bánya volt maga az isten* sokatmondó címet viseli, felcíme: *A Zsil-völgyi magyarok múltja és jelene*. Bögözi Attila munkája. Kollégánknak három évtizede a nagy múltú bányavidék volt első riporter színtere. Most egy magyar megyei tanácsost „szegődtet” maga mellé, s együtt járják azokat az utakat, amelyeknek járhatóvá tétele Hunyad megye akkori magyar prefektusának köszönhető. Csokorba gyűjti a kistájhoz kapcsolódó legendákat, idézi a hozzá köthető irodalmi műveket, köztük egy Verne-regényt, majd alapos háttér-tájékozódást követően vázolja fel a Zsil-völgye betelepülésének történetét, a szénbányászat kezdeteit. Megtalálta azokat a petrosényi magyar és román szakembereket, a bányatelepek múltjának és jelenének alapos ismerőit, akik elmagyarázták, hogyan vált a Zsil-völgye a 20. század elejére az Osztrák–Magyar Monarchia egyik legjelentősebb ipari központjává. Ezek a lelkes szakemberek, akik bánya-mérnök lévén kötődnek e világnak a mindennapjaihoz, két nyelvű monográfiában dolgozták fel a bányatörténeti tudnivalókat. Bögözi Attila, aki harminc esztendeje le mert eresz-

kedni a bányák mélyére is, az akkor kiépített kapcsolatainak hála, „első szájából” értesült az 1977-es bányászsztrájk fejleményeiről. Most egykori jegyzeteit, mindazt, amit a Ceausescu-érában el kellett hallgatnia, bele-szította nagyriportja szövegébe. Riport-alanyait arról is kifaggatta, hogyan emlékeznek a hírhedt bányászjárásokra, amikor a félrevezetett, felhergelt tömegek „teremtettek rendet” Bukarestben.

Amikor 1997-ben elkezdődött a széntermelés csökkenése, a bányák bezárása, az katasztrófális gazdasági és társadalmi következményekkel járt. Aki tudott, elmenekült, a még nem asszimilálódott magyarság lélekszáma rohamosan csökkent. Újságírói tapasztalat: ennek ellenére léteznek olyan csoportok, közösségek, intézményemberek, akiknek köszönhetően „a Zsil-völgyi magyarság identitását illetően nem temetésre készül, hanem hitet épít a feltámadáshoz”.

Gáspár Sándor rövid történeti látogatást tesz a nevezetes Bóli barlangban és környékén, érdekes kísérletet téve a hely nevének megfejtésére, majd annak jár utána, miként avatták fel 2011 novemberében Déva központjában a város egyetlen, Barcsay Ákos fejedelmet megörökítő magyar emlékművét, s hogyan „sikerült” három év elteltével jogerős törvényszéki ítélettel eltávolítani azt... Bartha Csaba egy nyolcvanadik esztendejét betöltött gyógyszerésszel készített portréinterjút. Zavada Emil 1959-ben került Lupényba, majd 1975-ben Dévára. Hamar tagja lett annak

az értelmiségi rétegnek, amelyik évtizedekig részt vett a magyar kulturális életben, a közéletben. Szenvedélyes fotográfus és sportember a mai napig. Farczádi Attila *Az ifjúság a... jelen!* cím alatt Széll Lőrinc mérnököt szólaltatta meg. A számítástechnikát végzett szakember egyetemi hallgató korában kapcsolódott be az ifjúsági mozgalomba. Hamar hivatást váltott: három évvel a diplomája megszerzését követően kinevezték a frissiben megalapított megyei ifjúsági igazgatóság élére, majd államtitkár-helyettesi tisztséget töltött be Bukarestben, ugyanebben a tevékenységi körben. Hazatérve munkája a megyei sportügyek felelősségével is bővült. Közéleti szerepvállalásának tapasztalatait szívesen osztotta meg, s minden kudarc, félsiker mellett, az elért eredményeket is mérlegre téve, derűlátó a jövőre nézvést.

Gáspár Sándor harmadik anyagában nem a „hóhérasztás” céljából készített interjút Déván született, Hunyad megyét szűkebb pátriájának valló kollégánkkal, Gáspár-Barra Rékával. „Erdélyiek vagyunk, s ez, hogy a szívünkben hordjuk a szülőföldünket, sokat jelent nekem, itt, a szórványban” – vallja Réka. S a szórványlét szabta kényszerek és a szórványvilág kínálta lehetőségek elfogadása predesztinálta arra, hogy többé és mássá is váljék, mintha csupán egy napilap vidéki tudósítójaként pergetné napjait.

A szerkesztők nem véletlenül választották kötetzáró szövegnek Ambrus Attila beszélgetését Winkler Gyula európai parlamenti képviselővel. A Brüsszelig eljutott politikus olyan típusú intézményember, aki körül „mindig történik valami”. Felelőssége tudatában „vert riadót”, amikor észrevette, hogy „elkezdett veszélyesen naggyá válni a szakadék, amely a szór-

ványt a Székelyföldről elválasztotta”. Így lett egyik kezdeményezőjévé a Hunyad megye és Háromszék közötti sokoldalú együttműködésnek, s ez példaértékűvé válhat más szórványvidékek és tömbmagyar régiók számára is. Reálpolitikusként vallja: „fontosnak érzem, hogy mindig megtaláljuk a közös érdeket, nem pedig a legkisebb közös minimumot. Mert ha elengedjük egymás kezét, külön-külön mindenki elvész: a magában erős Székelyföld sem elég erős ahhoz, hogy az országos politikában meg tudjon nyilvánulni. Ugyanez érvényes a Partiumra, illetve a szórványra is.” Ami az utóbbi években erősödő euroszeptikus szemléletet illeti, azt a kelet és nyugat közötti mélyülő szakadék, a migrációs válság és egyéb krízis tényezők miatt nem tartja alapatlannak. Ennek ellenére óvatossággal fogalmaz: „Az utóbbi időben berzenkedtünk az úgynevezett kétszínű Unió ellen. Én romániai magyarként (...) úgy vélem, hogy az integráció útján tovább kell haladnunk, és hogy Romániának, tehát Erdélynek nincsen más alternatívája.”

SZILÁGYI ALADÁR